

(ნაწილი I)

გორა ოყრეშიძე
ადვოკატი

I. შესავალი

სამართლებრივ ურთიერთობათა ძირითადი ნაწილი, სრულად, ერთი იურისდიქციის ფარგლებში ექცევა. მაგალითად, ქართული შპს-ის პარტნიორები ვერ თანხმდებიან დივიდენდის განაწილების საკითხზე; დასაქმებული მიიჩნევს, რომ შრომითი ხელშეკრულება უსაფუძვლოდ შეუწყვიტეს და ითხოვს სამსახურში აღდგენას; დისტრიბუტორს უკვე თვეებია მალაზიის ქსელი მიწოდებული პროდუქციის ღირებულებას არ უხდის და ა.შ. მსგავსი დავები ყოველდღიურად განიხილება საერთო სასამართლოებში და ქართული კანონმდებლობის შესაბამისად წყდება (იქნება ეს მენარმეთა შესახებ კანონი, სამოქალაქო კოდექსი თუ შრომის კოდექსი).

თუმცა, რა ხდება მაშინ, როდესაც დავა უცხო ქვეყნის სამართალს უკავშირდება? მაგალითად, ბათუმის საქალაქო სასამართლო განიხილავს საქმეს, სადაც ქართული კომპანია, რომელმაც წინასწარ გადაიხადა ნასყიდობის საფასური, ლიეტუვური კომპანიისგან ნასყიდობის საგნის მიწოდებას ითხოვს. ხელშეკრულება ლიეტუვაში დაიდო, ხოლო მიწოდების ადგილად კლაიპედას პორტი განისაზღვრა. აქვს თუ არა ბათუმის საქალაქო სასამართლოს დავის განხილვის უფლება? ან რომელი სამართლით უნდა იხელმძღვანელოს მან? თუკი ქართულ სამართალს გამოიყენებს მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა 3 წელია (სსკ 129(1)), ხოლო, ლიეტუვის 18/07/2000 წლის სამოქალაქო კოდექსის 1.125(1) მუხლის თანახმად სახელშეკრულებო მოთხოვნაზე 10 წლიანი ხანდაზმულობა ვრცელდება.¹ თუმცა, მოსარჩელეს მხო-

ლოდ მის სასარგებლოდ გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილება არ დააკმაყოფილებს, საჭიროა აღსრულება. როგორ უნდა მოახერხოს ქართულმა კომპანიამ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით ლიეტუვაში მდებარე ქონებაზე აღსრულების მიქცევა?

საერთაშორისო კერძო სამართალი არის ნორმათა ერთობლიობა, რომელიც მიზნად ისახავს პასუხი გასცეს ზემოთ დასმულ სამ ძირითად შეკითხვას: (1) რომელი ქვეყნის სასამართლომ უნდა განიხილოს საქმე (იურისდიქციის საკითხი), (2) რომელი ქვეყნის კანონმდებლობა უნდა იქნას გამოყენებული დავის გადაწყვეტისას (სამართლის არჩევის საკითხი), და (3) რა პირობებშია შესაძლებელი უცხო ქვეყნის სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებისათვის შესასრულებლად სავალდებულო ძალის მინიჭება (ცნობა-აღსრულების საკითხი).²

წინამდებარე სტატია თეორიულ დონეზე იკვლევს საერთაშორისო კერძო სამართლის, როგორც სამართლის დამოუკიდებელი დარგის განვითარების ძირითად მიმართულებებს კონტინენტურ ევროპასა და საერთო სამართლის ქვეყნებში.

II. სახელწოდება

საერთაშორისო კერძო სამართლის აღსანიშნავად ინგლისურენოვან იურიდიულ ლიტერატურაში გამოიყენება ორი ტერმინი: **საერთაშორისო კერძო სამართალი (Private**

¹ ლიეტუვას 18/07/2020 წლის სამოქალაქო კოდექსის ტექსტი ინგლისურად იხ. <https://www.lithuanialaw.com/lithuanian-civil-code-488>.

² საქართველოში მოქმედებს 29/04/1998 წლის №1361-III კანონი „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ (ძალაშია 1998 წლის 1 ოქტომბრიდან). კანონის ტექსტი იხ. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/93712?publication=4>.

International Law) და კოლიზიური სამართალი (Conflict of Laws).³ ტერმინი საერთაშორისო კერძო სამართალი, რომელიც პირველად ამერიკელმა ავტორმა გამოიყენა,⁴ დამკვიდრებულია კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში, ხოლო, ტერმინი კოლიზიური სამართალი, რომელიც პირველად ევროპელმა ულრიხ ჰუბერმა გამოიყენა,⁵ გავრცელებულია საერთო სამართლის ქვეყნებში.⁶ მისი პოპულარიზება საერთო სამართალში უკავშირდება ინგლისელი პროფესორის ალბერტ ვენ დისის სახელს, რომელმაც 1896 წელს საერთაშორისო კერძო სამართლის გავლენიანი ნაშრომი გამოსცა.⁷ გერმანული და შვეიცარიული სამართალი, თავდაპირველად, ასევე, გამოიყენებდა ტერმინ კოლიზიურ სამართალს, თუმცა, დღეს დამკვიდრებულია – საერთაშორისო კერძო სამართალი.⁸

თითოეული ეს ტერმინი ყურადღებას დარგის სხვადასხვა ელემენტზე ამახვილებს.⁹ სიტყვებს საერთაშორისო კერძო სამართალი ორმაგი დატვირთვა აქვს.¹⁰ ისინი დარგს საე-

რთაშორისო საჯარო სამართლისგან განასხვავებს, რომელიც სახელმწიფოთა და საერთაშორისო ორგანიზაციათა შორის ურთიერთობებს არეგულირებს და საჯარო სამართლის ნაწილად ითვლება.¹¹ ამის საპირისპიროდ, საერთაშორისო კერძო სამართალი ადგილობრივი სამართლის ნაწილია და კერძო პირთა შორის ურთიერთობებს აწესრიგებს (ანუ მიეკუთვნება კერძო სამართალს).¹² მაგალითად, აშშ-შიც საერთაშორისო კერძო სამართალი შტატების და არა ფედერალურ დონეზე რეგულირდება.¹³ ამასთან, ტერმინი სამართალი სპეციფიკური მნიშვნელობისაა, ვინაიდან საერთაშორისო კერძო სამართალი დავის საგანს შინაარსობრივად არ წყვეტს, იგი უფრო მეტად იმის დადგენას ცდილობს, თუ რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იქნას გამოყენებული.¹⁴ მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ტერმინის მიმართ გამოთქმულია კრიტიკა,¹⁵ საერთო ჯამში, ისინი

¹¹ John Collier, *Conflict of Laws* 5 (3rd ed. 2003).

¹² Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 63–81 (1981).

¹³ Symeon Symeonides, *Choice of Law* 6–10 (2016).

¹⁴ John Collier, *Conflict of Laws* 6 (3rd ed. 2003); სულხან გამყრელიძე, *შემთხვევის გადაწყვეტის მეთოდი საერთაშორისო კერძო სამართალში ევროპის, გერმანული და შვეიცარიული სამართლის გათვალისწინებით* 41 (2015). თუმცა, XX საუკუნის ბოლოს იურიდიულ ლიტურატურაში განვითარებული მიდგომები ამ მოსაზრებას მნიშვნელოვნად ცვლის.

¹⁵ კრიტიკა, ძირითადად, შეეხება იმას, რომ ტერმინები სრულად და ზუსტად ვერ აღწერენ დარგის შინაარსს. მაგალითად, ტერმინი კოლიზიური სამართალი, შესაძლოა, დამაბნეველი აღმოჩნდეს, ვინაიდან საერთაშორისო კერძო სამართალი, პირიქით, ნორმებს შორის არსებული კოლიზიის აღმოფხვრას ისახავს მიზნად. John Collier, *Conflict of Laws* 5 (3rd ed. 2003). ტერმინი საერთაშორისო კერძო სამართალი, რომელიც კონტინენტურ ევროპაში გამოიყენება, კიდევ უფრო დამაბნეველად ჟღერს, ვინაიდან სიტყვები საერთაშორისო და კერძო, როგორც წესი, სამართალში ერთმანეთის საპირისპირო მნიშვნელობით გამოიყენება. ამასთან, ქმნის შთაბეჭდილებას, რომ არსებობს საერთაშორისოდ აღიარებული სამართლის ნორმათა ერთიანი სისტემა (სამართალი), თუმცა რეალობა, ხშირად, განსხვავებულია. Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 2 (6th ed. 2018). დამაბნეველია მინიშნება საერთაშორისო სამართალზეც, ვინაიდან საერთაშორისო კერძო სამართალი ადგილობრივ დონეზე დგინდება და მასში საერთაშორისო სამართლის ჩარევა მინიმალურია. Ted M. de Boer, *Living Apart Together: The Relationship Between Public and Private*

³ John G. Collier, *Conflict of Laws* 5 (3rd ed. 2003).

⁴ ამერიკელმა იურისტმა და აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლემ ჯოზეფ სტორიმ 1834 წელს გამოსცა საერთაშორისო კერძო სამართლის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და გავლენიანი ნაშრომი სახელწოდებით „კოლიზიური სამართლის კომენტარები.“ ერთ-ერთ მონაკვეთში სტორიმ დარგს საერთაშორისო კერძო სამართალი უწოდა, რითაც შეეცადა იგი საერთაშორისო საჯარო სამართლისგან განესხვავებინა: „სამართლის ამ დარგს შეიძლება ვუწოდოთ საერთაშორისო კერძო სამართალი, ვინაიდან იგი, ძირითადად, კერძო პირებს შორის ურთიერთობებში გამოიყენება და იშვიათად გვხვდება სახელმწიფოთა შორის მოლაპარაკებებსა თუ დაპირისპირებებში.“ Joseph Story, *Commentaries on the Conflict of Laws* 9 (1834).

⁵ Ernest Lorenzen, Huber's de Conflictu Legum, 13 ILL. L. R. 375, 401 (1918–1919).

⁶ John Collier, *Conflict of Laws* 5 (3rd ed. 2003).

⁷ John Collier, *Conflict of Laws* 5 (3rd ed. 2003); Albert Venn Dicey, *A Digest of the Law of England with Reference to the Conflict of Laws* (1896).

⁸ სულხან გამყრელიძე, *შემთხვევის გადაწყვეტის მეთოდი საერთაშორისო კერძო სამართალში ევროპის, გერმანული და შვეიცარიული სამართლის გათვალისწინებით* 40 (2015).

⁹ Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 85–89 (2017).

¹⁰ Symeon Symeonides, *Choice of Law* 2 (2016).

სწორ შთაბეჭდილებას ქმნიან სამართლის ამ დარგის შესახებ. ქართველი კანონმდებელი, კონტინენტური ევროპის სამართლის გავლენით, იყენებს ტერმინს საერთაშორისო კერძო სამართალი.

III. განვითარების ისტორია

A. ანტიკური პერიოდი

1. უცხო სამართლის გამოყენების მაგალითები

კონტინენტურ ევროპაში, საერთო სამართლისგან განსხვავებით, საერთაშორისო კერძო სამართალი შუა საუკუნეებიდან ვითარდებოდა.¹⁶ გაბატონებული მოსაზრებით საერთაშორისო კერძო სამართალი XII საუკუნის იტალიაში წარმოიშვა.¹⁷ რომაული და ბერძნული სამართალი ამ დარგს არ იცნობდა.¹⁸ თუმცა საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარე-

ბის ისტორიაზე საუბრისას მნიშვნელოვანია მოკლედ შევეხოთ ანტიკურ სამართალსაც. ერთის მხრივ, ისტორიულ წყაროებში გვხვდება საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ხასიათის ნორმების გამოყენების მაგალითები. ძვ. წ. აღ.393-ე წელს ბერძნულ ქალაქ სახელმწიფო ეგინასადმი მიმართვაში ათენელმა ორატორმა ისოკრატემ (Isocrates, 436–338 ძვ. წ.აღ.) განაცხადა, რომ ვინმე ტრასილოქუსის ანდერძი ნამდვილად უნდა ყოფილიყო ცნობილი, ვინაიდან იგი შეესაბამებოდა როგორც მამკვიდრებლის, ისე დავის განმხილველი სასამართლოს სამართალს.¹⁹ ბერძნულ ქალაქ-სახელმწიფოებს შორის ძვ. წ.აღ. მე-100 წელს ხელმოწერილი შეთანხმება ადგენდა, რომ ზიანის მიყენებიდან, ანუ დელიქტიდან წარმოშობილი დავები განხილული უნდა ყოფილიყო იმ ქალაქის სასამართლოს მიერ, სადაც დელიქტის ჩამდენი ცხოვრობდა და დავა უნდა მოწესრიგებულიყო განმხილველი სასამართლოს სამართლის მიხედვით.²⁰ საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ერთ-ერთი უპირველესი ტექსტი აღმოჩენილ იქნა უძველეს ეგვიპტურ პაპიროსზე, რომელშიც მითითებულია, რომ ეგვიპტელებსა და ბერძნებს შორის დადებული ხელშეკრულება, თუკი შესრულებული იყო ბერძნული ფორმით, განხილული უნდა ყოფილიყო ბერძნულ სასამართლოებში (chrematists), ხოლო თუკი შესრულებული იყო ეგვიპტური ფორმით, განხილული უნდა ყოფილიყო ეგვიპტურ სასამართლოში (laocrites), შესაბამისი ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით. ფორმაში, შესაძლოა, იგულისხმებოდეს როგორც ენა, ისე ტექსტის სტრუქტურაც.²¹

International Law, 57 Neth.Int'l L.Rev. 183, 195 (2010); Ralf Michaels, Public and Private International Law: German Views on Global Issues, 4 J.Priv.Int'l L. 121, 125 (2008). მეტიც, საერთო სამართალი სრულად არც იზიარებს სამართლის კერძოდ და საჯაროდ დაყოფას, მინიმუმ იმ შინაარსით, რაც მას კონტინენტურ ევროპაში გააჩნია. Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 100–130 (2017); Carol Harlow, Public and Private Law: Definition without Distinction, 43 Mod. L. Rev. 241 (1980); Alan Freeman, Elizabeth Mensch, The Public–Private Distinction in American Law and Life, 36 Buff. L. Rev. 237 (1987).

¹⁶ Hessel Yntema, The Comity Doctrine, 65 Mich. L. Rev. 9 (1966); Alex Mills, The Private History of International Law, 55 Int'l & Comp. L. Q. 1 (2006); Friedrich Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice* 6–46 (1993); Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 3–17 (1981); Arthur Nussbaum, Rise and Decline of the Law-of-Nations Doctrine in the Conflict of Laws, 42 Colum.L.Rev. 189 (1942); Nicholas Hatzimihail, *Preclassical Conflict of Laws* (2015); Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 33–63 (2017).

¹⁷ Hessel Yntema, The Historic Bases of Private International Law, 2 Am. J. Comp. L. 297, 303 (1953).

¹⁸ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 3 (1981).

¹⁹ Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 7 (6th ed. 2018); Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 46 (2017). შეად. საქართველოს „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 29(1) მუხლს, რომლის მიხედვითაც „გარიგების ფორმა დაცულად ითვლება, თუ ხელშეკრულება დაიდო სხვადასხვა ქვეყანაში მყოფ პირებს შორის და იგი შეესაბამება ერთ-ერთი ქვეყნის სამართლის მოთხოვნებს გარიგების ფორმის შესახებ.“

²⁰ Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 7 (6th ed. 2018); Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 46 (2017).

²¹ Hessel Yntema, The Historic Bases of Private International Law, 2 Am. J. Comp. L. 297, 301 (1953); სულხან გამყრელიძე, *შემთხვევის გადაწყვეტის მეთოდი*

აღნიშნული მაგალითები წამოჭრის სამართლის ისეთ პრობლემებს, რომლებსაც დღემდე ცენტრალური ადგილი უჭირავს საერთაშორისო კერძო სამართლის თეორიაში: გამოსაყენებელი სამართალი, დავის განმხილველი სამართლო, ერთი სამართალურთიერთობის განსხვავებული კანონებით მონესრიგების შესაძლებლობა და ა.შ. ეს აჩვენებს, რომ ანტიკური პერიოდის სამართალი იცნობდა საერთაშორისო კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებს და შეიცავდა ამ ურთიერთობებთან დაკავშირებული პრობლემატური საკითხების მარეგულირებელ ნორმებს.

2. საერთაშორისო კერძო სამართალი, როგორც სამართლის დამოუკიდებელი დარგი

თუმცა, მიუხედავად ამ ისტორიული მაგალითებისა, ანტიკურ სამართალში საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი სისტემების ჩამოყალიბება არ მოხერხდა. შესაბამისად, ამ პერიოდის შესწავლა გარკვეულ წარმოდგენას შეგვიქმნის იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ისტორიული და სოციალური მიზეზები განაპირობებენ საერთაშორისო კერძო სამართლის, როგორც სამართლის დამოუკიდებელი დარგის ჩამოყალიბებას.

i. სამართლის პერსონალური ხასიათი

საქმე იმაშია, რომ ანტიკური სამართლისათვის დამახასიათებელი იყო **პერსონალური ხასიათი**. ეს ეხება, როგორც ძველ ბერძნულ, ისე რომაულ სამართალს. სამართლის პერსონალურ ხასიათში იგულისხმება ის, რომ ყოველი პირის მიმართ, მათი წარმომავლობისა და სოციალური ფენისადმი კუთვნილების მიხედვით, გამოიყენებოდა განსხვავებული სამართალი. მაგალითად, რომაული სამართალი ერთმანეთისგან განასხვავებდა პირის მოქალა-

ქეობას და მის საცხოვრებელ ადგილს. *სავინის* მიხედვით, ადამიანი განისჯებოდა იმ ქვეყნის სამართლით, რომლის მოქალაქეც იყო (რომელ ხალხსაც ეკუთვნოდა).²² დაუშვებელი იყო რომაული *Jus Civile* (რომის მოქალაქეთა სამართალი) გამოყენებული ყოფილიყო პერეგრინებისათვის, ან ბერძნული ატიკის მცხოვრებს საკუთარი უფლებების დასაცავად მიემართა რომელიმე ბარბაროსული ტომის სამართლისათვის.²³ ეს იმას ნიშნავს, რომ განსხვავებული ეთნიკური წარმომავლობის ადამიანები ისე ცხოვრობდნენ ერთმანეთის გვერდიგვერდ, რომ სამართლის აბსოლუტურად განსხვავებულ დანაწესებს ემორჩილებოდნენ.

ii. ანტიკური სასამართლოები

რომში სამართლის არჩევის საკითხი, ძირითადად, პრობლემური გახდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იქ გამოჩნდნენ და დასახლდნენ გერმანული წარმოშობის ტომები, რომლებსაც საკუთარი ტრადიციები და სამართლის ნორმები ქონდათ.²⁴ რომის სამართალმა შეიმუშავა უცხოელთა მონაწილეობით არსებული დავების გადაჭრის საინტერესო მექანიზმები. მაგალითად, რომში მოქმედებდა სპეციალური სასამართლოები (*praetor peregrinus*), რომლებსაც ქონდათ უცხოელ მოქალაქეთა დავების განხილვის ექსკლუზიური უფლებამოსილება. სამართლის პერსონალური ხასიათიდან გამომდინარე (ვინაიდან ყველა განისჯებოდა საკუთარი სამართლის მიხედვით), დავის შემთხვევაში ხდებოდა არა სამართლის არჩევა (დავის მონაწილე მხარეთა ქვეყნების მიხედვით), არამედ სხვადასხვა სამართლის შერევა და კომბინირებულად გამოყენება.²⁵ სასამართლო მხარეთა

²² John O'Brien, *Conflict of Laws* 11 (2nd ed. 1999).

²³ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 297-298 (1953).

²⁴ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 3 (1981).

²⁵ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 3 (1981). აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ შერეული სამართლის გამოყენების მსგავსი წინადადებები გამოთქმულია აშშ-ს თანამედროვე საერთაშორისო კერძო სამართლის ლიტერატურაშიც.

საერთაშორისო კერძო სამართალში ევროპის, გერმანული და შვეიცარული სამართლის გათვალისწინებით 43 (2015); Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 46 (2017).

ქვეყნების სამართლის წესების გამოყენებით სპეციალურად შეიმუშავებდა ad hoc ნორმებს და მათ შესაბამისად წყვეტდა სადავო საკითხს.²⁶

ელინისტური ეპოქის ძველ საბერძნეთშიც არსებობდა სპეციალური სასამართლოები, რომლებიც განიხილავდნენ უცხოელთა მონაწილეობით საქმეებს, თუმცა, აქაც, საერთაშორისო კერძო სამართლის ცალკე დარგად ჩამოყალიბება არ მომხდარა.²⁷ შესაბამისად, რომაელებიც და ბერძნებიც გამოიყენებდნენ უცხო სამართალს, თუმცა არა იმ ფორმით, როგორც ეს თანამედროვე საერთაშორისო კერძო სამართალშია დამკვიდრებული. უცხო სამართლის მოქმედების კიდეც ერთი მაგალითია რომაელთა ტრადიცია, რომლის მიხედვითაც ისინი დაპყრობილ პროვინციებში უშვებდნენ ადგილობრივი სამართლის გამოყენების შესაძლებლობას და ამ კუთხით, პროვინციებს გარკვეულ ავტონომიას ანიჭებდნენ.²⁸

შესაბამისად, სამართლის პერსონალური ხასიათიდან გამომდინარე საერთაშორისო კერძო სამართალმა დამოუკიდებელი დარგის სტატუსი ვერ მოიპოვა.

iii. ფეოდალური გარდამავალი პერიოდი

ფეოდალური პერიოდის განმავლობაში სამართლის პერსონალური ხასიათი, თანდათან, ტერიტორიულით შეიცვალა. ფეოდალი, როგორც ადგილობრივი მმართველი, უპირველესად, საკუთარი ტერიტორიის დაცვით იყო დაინტერესებული. ამიტომ, ევროპის ფეოდალური სასამართლოები ყოველთვის საკუთარ კანონებს იყენებდნენ. მათთვის აღარ იყო მისაღები ტერიტორიაზე უცხო ქვეყნის კანონის თუ ადათ-წესის გავრცელება. ამის შედეგად, ნაცვლად პირის ეთნიკური წარმომავლობისა, აქცენტი გაკეთდა მის კავშირზე კონკრეტულ ტერიტორიასთან.²⁹ ტომობრივი კუთვნილების ელემენტი შეიცვალა სხვა კრიტერიუმებით, როგორცაა მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილი, ქმედების განხორციელების ადგილი, ხელშეკრულების დადების ადგილი, ქონების მდებარეობა და სხვ.³⁰ სწორედ ეს კრიტერიუმები განსაზღვრავდნენ თუ რომელი სამართალი უნდა გამოყენებულიყო კონკრეტულ დავაში. დაახლოებით, X საუკუნიდან პერსონალური სამართლის ტერიტორიული სამართლით ჩანაცვლების პროცესმა აქტიური და შეუქცევადი ხასიათი მიიღო. სწორედ, ამ მნიშვნელოვანმა ფაქტორმა შეუწყო ხელი ისეთი სამართლებრივი სისტემის ჩამოყალიბებას, სადაც შესაძლებელი გახდებოდა საერთაშორისო კერძო სამართლის, როგორც დამოუკიდებელი დარგის არსებობა.³¹

B. შუა საუკუნეები

1. სტატუტისტები

საერთაშორისო კერძო სამართალი, როგორც სამართლის დამოუკიდებელი დარგი XI–XII საუკუნის იტალიაში დაიბადა. აღნიშნულს ხელი ორმა ძირითადმა გარემოებამ შეუწყო: **რო-**

²⁶ Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 9 (6th ed. 2018); Symeon Symeonides, *Private International Law: Idealism, Pragmatism, Eclecticism* 64–84 (2017); Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 300 (1953).

²⁷ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 300 (1953); სულხან გამყრელიძე, *შემთხვევის გადაწყვეტის მეთოდი საერთაშორისო კერძო სამართალში ევროპის, გერმანული და შვეიცარული სამართლის გათვალისწინებით* 42, 44 (2015) [„ანტიკურ ხანაში უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებას პრაქტიკულად არ იცნობდნენ. კერძო სამართლებრივი ურთიერთობები ეფუძნებოდა „პოლისის,“ ე.წ. *jus civita*-ს ადგილობრივ სამართალს. უცხოელები არ მიიჩნეოდნენ სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტებად და აქედან გამომდინარე უფლებდნენ იყვნენ“; „როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ანტიკურ ხანაში, ჩვენს შემთხვევაში რომში, უცხოელს არ გააჩნდა არავითარი უფლება“].

²⁸ Raphael Taubenschlag, *The Law of Greco–Roman Egypt in the Light of the Papyri*, 332 B.C – 640 A.D. 1-55 (1955).

²⁹ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 303 (1953).

³⁰ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 4 (1981).

³¹ Geoffrey Cheshire, Peter North, *Private International Law* 16 (12th ed. 1992).

მის სამართლის რეცეფციამ და პერსონალური სამართლის ტერიტორიული სამართლით ჩანაცვლებამ.

i. იტალიური სკოლა

a. რომის სამართლის რეცეფცია

XI საუკუნიდან იტალიაში განსაკუთრებით პოპულარული გახდა რომის სამართლის შესწავლა, რომელიც მივიწყებული იყო და ამ პერიოდში თავიდან იქნა აღმოჩენილი. სამართლის მეცნიერები, რომლებსაც გლოსატორებს (1100–1250)³² უწოდებენ, დეტალურად სწავლობდნენ რომაული სამართლის უმთავრეს ძეგლებს და აკეთებდნენ მათ კომენტარებს. მოგვიანებით, XIII საუკუნის ბოლოსათვის აქტიურად დაიწყო რომაული სამართლის პრაქტიკაში იმპლემენტაცია. მეცნიერთა ჯგუფს, რომელიც ცდილობდა არა მხოლოდ რომაული სამართლის თეორიულ დამუშავებას, არამედ, ასევე, მის პრინციპებზე დაყრდნობით ახალი სამართლის შექმნას და სხვა და სხვა იურისდიქციებში მის ჰარმონიზაციას, პოსტ-გლოსატორებს უწოდებენ.³³

ამ პერიოდის ევროპის ხალხთა შორის ვაჭრობისა და მიმოსვლის განვითარებამ ბუნებრივად წარმოშვა დავები უცხოელთა ჩართულობით. XIII საუკუნის ბოლონიელმა გლოსატორმა ალდრიკუსმა³⁴ ერთ-ერთმა პირველმა წამოაყენა იდეა, რომ რამდენიმე იურისდიქციასთან დაკავშირებულ დავებში მოსამართლემ საკუთარი დისკრეციით და გარემოებების გათვალისწინებით უნდა გამოიყენოს უკეთესი კანონი.³⁵ აღსანიშნავია, რომ თითქმის 800 წლის წინ გაჟღერებული უკეთესი კანონის პრინციპი კვლავ აქტუალური გახდა XX საუკუნის აშშ-ს სამართალში. 1228 წლისათვის გლოსატორმა აკურსიუსმა³⁶ იუსტინიანეს კოდექსის

კომენტარებში შემდეგი ტექსტი დაამატა: „თუკი ბოლონიის მოქალაქეს მოდენაში უჩივლებენ, მის მიმართ არ უნდა იქნას გამოყენებული მოდენის სამართალი, ვინაიდან იგი არ ექვემდებარება მოდენის სამართალს.“³⁷

b. რომის სამართლის უნივერსალური ხასიათი

რომის სამართლის გავლენა და ავტორიტეტი იმდენად დიდი იყო, რომ გლოსატორები და პოსტ-გლოსატორები, რომლებიც მის შინაარსს იკვლევდნენ, თავად სამართლის გამოყენებას კითხვის ნიშნის ქვეშ არ აყენებდნენ. რომის სამართალი მიიჩნეოდა უნივერსალურ სამართლად, რომელიც დამატებით ლეგიტიმაციას არ საჭიროებს.³⁸ პირიქით, რომის სამართალი თავად გამოიყენებოდა უშუალოდ მოქმედი სამართლის (მათ შორის, საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ნორმების) დოგმატურ და თეორიულ საფუძვლად. მაგალითად, შუასაუკუნეების ყველაზე გავლენიანმა იურისტმა ბარტოლუსმა³⁹ კოლიზიური სამართლის ნორმების საფუძველი იუსტინიანეს კოდექსში იპოვა. კერძოდ, იუსტინიანეს კოდექსის პირველივე მუხლი ადგენს, რომ „ყველა ხალხმა, რომელიც ექვემდებარება ჩვენს შემწყნარებელ სამართალს, უნდა იცხოვროს წმინდა მოციქული პეტრეს მიერ რომაელთათვის ბოძებული რელიგიის მიხედვით.“⁴⁰ ბარტოლუსი მიიჩნევდა, რომ ციტირებული წინადადების მიხედვით რომში მცხოვრები იმ პირების მიმართ, რომლებიც რომის იმპერიას არ ეკუთვნოდნენ, დასაშვები იყო არა რომის, არამედ მათივე მშობლიური სამართლის გამოყენება.⁴¹ ამ მითითებაზე და-

³² John O'Brien, *Conflict of Laws* 12 (2nd ed. 1999).

³³ John O'Brien, *Conflict of Laws* 12 (2nd ed. 1999).

³⁴ Aldricus (1170–1200).

³⁵ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 302 (1953); Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 10 (6th ed. 2018).

³⁶ Accursius (1182–1263).

³⁷ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 302 (1953).

³⁸ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 302 (1953).

³⁹ Bartolus de Saxoferrato (1313–1357); Augusto P. Miceli, *Bartolus of Sassoferrato*, 37 La. L. Rev. 1027 (1977).

⁴⁰ იუსტინიანეს კოდექსის ონლაინ ვერსია იხ. https://droitomain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/codjust_Scott.htm [S. P. Scott-ის 1932 წლის თარგმანის მიხედვით].

⁴¹ Symeon Symeonides, *Choice of Law* 47 (2016); C.N.S. Woolf, *Bartolus of Sassoferrato: His Position in the History*

ყრდნობით ბარტოლუსმა შეიმუშავა რომაული და არარომაული სამართლის გამოყენების პრინციპები და იტალიური ქალაქ-სახელმწიფოების კანონთა კოლიზიის გადაჭრის მექანიზმები.⁴²

ც. სტატუტისტური თეორია

პოსტ-გლოსატორებმა შეიმუშავეს **სტატუტისტური თეორია**, რომელიც სამართლის არჩევის საკითხს ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე წყვეტდა.⁴³ თეორიამ სახელწოდება, სწორედ, სიტყვისგან *statuta* მიიღო, რაც ადგილობრივ კანონს აღნიშნავდა. მათ შეიმუშავეს სამართლის შერჩევის **ცალმხრივი მეთოდი**. ცალმხრივ მეთოდსა და **ორმხრივ მეთოდს** შორის ის განსხვავებაა, რომ ორმხრივი მეთოდით სამართლის არჩევის საკითხი წყდება წინასწარ დადგენილი ნორმების საფუძველზე (ანუ სახეზეა როგორც ურთიერთდაპირისპირებული ნორმები, ისე კოლიზიური ნორმები),⁴⁴ მაშინ, როცა ცალმხრივი მეთოდი სამართლის ასარჩევად თავად არ იყენებს რაიმე წინასწარ დადგენილ კრიტერიუმებს და ფოკუსირდება, მხოლოდ, ურთიერთდაპირისპირებულ ნორმებზე.⁴⁵ ამის მისაღწევად სტატუტისტები სამართლის ნორმებს ყოფდნენ ორ დიდ ნაწილად: **პერსონალურ (statuta personalia)** და **რეალურ (statuta**

realia) ნორმებად.⁴⁶ პერსონალური არის ნორმა, რომელიც შეეხება უშუალოდ პირს და მის მიმართ მოქმედებსა მიუხედავად ტერიტორიისა; ხოლო, რეალურია ნორმა, რომელიც დაკავშირებულია ტერიტორიასთან და მოქმედებს მის საზღვრებში მყოფი ყველა პირისა და ქონების მიმართ.⁴⁷ ძირითადი განსხვავება მათ შორის იყო ის, რომ *statuta personalia* პირდაპირ ეხებოდა ადამიანებს და მხოლოდ ირიბად ქონებას, ხოლო, *statuta realia* უშუალოდ ქონებას ეხებოდა. სტატუტისტების მოსაზრებით კანონთა კოლიზიის საკითხის გადაჭრა სრულად შესაძლებელი იყო ამ კლასიფიკაციით, ვინაიდან კანონი ან ტერიტორიასთან იყო მიბმული, ან პირთან, მოუნესრიგებელი საკითხი კი არ რჩებოდა.⁴⁸ ამით სტატუტისტებმა უარი თქვეს სამართლის ნორმათა შერევის ძველ რომაულ ტრადიციაზე და მხარი დაუჭირეს სამართლის არჩევას, რასაც **სელექციურ მეთოდსაც** უწოდებენ.⁴⁹

დ. საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ინსტიტუტები

პოსტ-გლოსატორებმა გამოიკვლიეს და დაამუშავეს სამართლის არჩევის საკითხი დავის საგნის და მისი შინაარსის მიხედვით. ბარტოლუსი გამოყოფს საერთაშორისო კერძო სამართლის ორ მნიშვნელოვან პრობლემას: (1) კანონის მოქმედების გავრცელება იმ პირებზე, რომლებიც მისი სუბიექტები არ არიან (ანუ უცხოელებზე); და (2) კანონის ექსტრატერიტორიული მოქმედება, ანუ მისი მოქმედება იურისდიქციის გარეთ.⁵⁰ ბარტოლუსი პირველ კი-

of *Medieval Political Thought* 21-22 (1913); Nikitas Hatzimihail, *Bartolus and the Conflict of Laws*, 60 *RHDI* 11 (2007); Joseph Beale, *Bartolus on the Conflict of Laws* (1914).

⁴² Symeon Symeonides, *Choice of Law* 48 (2016).

⁴³ Alexander Anton, *Private International Law* 10–11 (1967); Friedrich Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice* 10–19 (1993); Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 7-12 (1981).

⁴⁴ მაგალითად, ქვეყანა A-ს კანონი ადგენს, რომ ხანდაზმულობის ვადა არის 3 წელი, ხოლო ქვეყანა B ხანდაზმულობის ვადად 10 წელს განსაზღვრავს. კოლიზიური კანონის თანახმად ხანდაზმულობის საკითხი წყდება იმ ქვეყნის სამართლით, სადაც ხელშეკრულება უნდა შესრულებულიყო. სახეზეა ორი ურთიერთდაპირისპირებული კანონი (ქვეყანა A-ს და ქვეყანა B-ს კანონი) და, ასევე, სახეზეა კოლიზიური კანონი. სწორედ ამიტომ, სამართლის არჩევის ამ მიდგომას უწოდებენ **ორმხრივ მეთოდს**.

⁴⁵ Symeon Symeonides, *Choice of Law* 48 (2016).

⁴⁶ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 *Am. J. Comp. L.* 297, 303 (1953); John O'Brien, *Conflict of Laws* 12 (2nd ed. 1999); Symeon Symeonides, *Choice of Law* 48 (2016).

⁴⁷ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 *Am. J. Comp. L.* 297, 299-308 (1953); Symeon Symeonides, *Choice of Law* 47-49 (2016); Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 7-12 (1981).

⁴⁸ Lea Brilmayer et. al., *Conflict of Laws: Cases and Materials* 29 (2015).

⁴⁹ Symeon Symeonides, *Choice of Law* 48 (2016).

⁵⁰ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 *Am. J. Comp. L.* 297, 303 (1953).

თხვას განიხილავდა ხელშეკრულებების, დელიქტების, ანდერძისა და სანივთო უფლებების ჭრილში. კანონის ექსტრატერიტორიული ეფექტის განხილვა კი, ძირითადად, ამკრძალავი, ნებადართველი და სისხლის სამართლებრივი ნორმების ჭრილში ხდებოდა.⁵¹ ბარტოლუსის ნაშრომში მოყვანილი ანალიზი აჩვენებს, რომ XIV საუკუნისათვის უკვე წარმატებით ხდებოდა კანონთა კოლიზიის გადაწყვეტა მათი შინაარსისა და მიზნების შესაბამისად.

გამოიკვეთა რამდენიმე ძირითადი პრინციპი, რომლებსაც დღემდე არ დაუკარგავთ მნიშვნელობა საერთაშორისო კერძო სამართალში: (1) ფორმის საკითხი წყდება ვალდებულების წარმოშობის სამართლის მიხედვით (*lex loci actus*); (2) სამართლის პროცედურული საკითხები (*litis ordinatio*) წყდება განმხილველი სამართლოს სამართლის მიხედვით (*lex fori*); (3) ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული ის საკითხები, რომლებიც წარმოიშვა ხელშეკრულების დადებისას, რეგულირდება ხელშეკრულების დადების სამართლის მიხედვით; ხოლო, ის საკითხები, რომლებიც მოგვიანებით წარმოიშვა ხელშეკრულების დარღვევის გამო, რეგულირდება შესრულების ადგილის მიხედვით; (4) დელიქტებთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება დელიქტის ჩადენის ადგილის მიხედვით (*lex loci delicti*), გარდა იმ შემთხვევისა, როცა უცხოელი გამონაკლისის სახით გათავისუფლდება ადგილობრივი უჩვეულო კანონის პასუხისმგებლობისაგან მისი არცოდნის გამო;⁵² (5) ქონებასთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება ნივთის ადგილსამყოფელის სამართლის მიხედვით (*lex rei sitae*); (6) პირის სტატუსთან დაკავშირებული საკითხები რეგუ-

ლირდება პერსონალური, ანუ თავად სუბიექტის მშობლიური სამართლის მიხედვით.⁵³

XII საუკუნის საფრანგეთშიც განვითარდა სამართლის სისტემა, რომელიც ცდილობდა ერთმანეთთან დაეკავშირებინა პირები, ნივთები, ხელშეკრულებები და დელიქტები და ამის საფუძვლად გამოიყენებდა გარკვეულ დამაკავშირებელ ფაქტორებს (იგივე საბამებს): დაბადების ადგილი, მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი, ხელშეკრულების დადების ადგილი და საგნის ადგილმდებარეობა.⁵⁴

პირველი განსხვავება პროცედურულ (*ad litis ordinationem*) და მატერიალურ (*ad litis decisionem*) ნორმებს შორის გვხვდება XIII და XIV საუკუნის იტალიურ სამართლის დოქტრინაში, სადაც სასამართლოები ყოველთვის იყენებდნენ თავიანთ პროცედურულ კანონს, თუმცა უცხო ქვეყნის მატერიალური სამართლის გამოყენების კრიტერიუმები ყველა შემთხვევაში ნათლად დადგენილი არ იყო.⁵⁵ აღნიშნულმა განსხვავებამ, დროთა განმავლობაში, მნიშვნელობა შეიძინა არა მხოლოდ შიდა კანონმდებლობაში, არამედ უცხო იურისდიქციის ნორმების გამოყენების კუთხითაც, რამაც წარმოშვა უცხო სამართლისადმი გარკვეული შეზღუდვების დაწესების აუცილებლობა. კერძოდ, უცხო შემზღუდავი (ანუ იმპერატიული) ნორმები არ გამოიყენებოდა, თუკი ისინი არსებითად წინააღმდეგობაში მოდიოდნენ ადგილობრივ წესჩვეულებებთან (*consuetudo odiosa*).⁵⁶ აღნიშნული მიდგომა დღევანდელ საერთაშორისო კე-

⁵¹ Joseph Beale, *Bartolus on the Conflict of Laws* (1914).

⁵² შეად. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 36-ე მუხლი: „მუხლი 36. შეცდომა. 1. ის, ვინც არ იცის, რომ ქმდება, რომელსაც სჩადის, აკრძალულია, არ დაისჯება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა შეცდომა მისატყვევებელია. 2. შეცდომა მისატყვევებელია, თუ შექმნილ ვითარებაში პირმა არ იცოდა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ სჩადიოდა აკრძალულ ქმედებას. 3. როცა შეცდომა მისატყვევებელი არ არის, პირს შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა მხოლოდ გაუფრთხილებლობისათვის, თუ ამ ქმედების გაუფრთხილებლობით ჩადენა ისჯება ამ კოდექსით.“

⁵³ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 304 (1953). საქართველოს „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 21(1) მუხლის თანახმად „უცხო ქვეყნის ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, აგრეთვე მოქალაქეობის არმქონე პირებს აქვთ ისეთივე უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა, როგორიც საქართველოს მოქალაქეებს.“ ხოლო, კანონის 23(1) მუხლის თანახმად „ფიზიკური პირის უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, რომელსაც ეს პირი განეკუთვნება.“

⁵⁴ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 5 (1981).

⁵⁵ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 7 (1981).

⁵⁶ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 9 (1981).

რძო სამართალში ექვივალენტს პოვებს საჯარო წესრიგის სახით.

ii. XVI საუკუნის ფრანგული სკოლა

a. სანყისი პერიოდი

ფრანგულ იურიდიულ ლიტერატურაში კოლიზიური სამართლის ნორმებზე მსჯელობა XII-XIII საუკუნეებიდან იწყება. მაგალითად, XIII საუკუნის ფრანგმა იურისტმა ჟან დე რევინიმ⁵⁷ განავითარა სამემკვიდრეო სამართლის ნივთის ადგილსამყოფელთან დაკავშირების დოქტრინა, ვინაიდან მემკვიდრეობის საკითხები, იქნებოდა ეს ანდერძისმიერი თუ კანონისმიერი, წყდებოდა ნივთის ადგილსამყოფელის სამართლის მიხედვით.⁵⁸ თუმცა, საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარებაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა XVI საუკუნის ფრანგულმა იურიდიულმა მეცნიერებამ. ამ მხრივ გამოსაყოფია ორი ავტორი: ბერნარ დარჟენტრი და შარლ დუმულანი.⁵⁹ მიუხედავად იმისა, რომ ტექნიკურად ისინი სტატუტისტების სკოლას მიეკუთვნებოდნენ, მათმა ნაშრომებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარებაში და ნიადაგი მოამზადა შემდგომში ახალი მიდგომების დამკვიდრებისათვის.⁶⁰

b. ბერნარ დარჟენტრი

ფრანგულმა დოქტრინამ ერთმანეთისაგან განასხვავა მატერიალური და საპროცესო სამართალი. ასევე, ფრანგმა სტატუტისტებმა აღიარეს საკანონმდებლო დაყოფა იურისდიქციების მიხედვით – სუვერენს ჰქონდა საკანონმდებლო ძალაუფლება საკუთარ იურისდიქციაში, ხოლო ექსტრატერიტორიული ეფექტი დამოკიდებული იყო სხვა სუვერენის უფლებაზე მიელო უპი-

⁵⁷ Jean de Révigny (1230-296).
⁵⁸ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 8 (1981).
⁵⁹ Charles Dumoulin (1500–1566), Bertrand d'Argentré (1519–1590).
⁶⁰ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 12 (1981).

რატესი მოქმედების ძალის მქონე კანონი. ამ თვალსაზრისით სისტემა იყო საერთაშორისო და უნივერსალური. შესაბამისად, თანდათან აქტუალური გახდა ადგილობრივი სამართლისათვის უპირატესობის მინიჭება. ბერნარ დარჟენტრი პიროვნულ და რეალურ კანონებს ამატებს მესამე ტიპის შერეულ კანონებს (*statuta mixta*), რომლებიც შეიცავენ რეალური და პერსონალური ნორმების ელემენტებს. დარჟენტრი ამტკიცებდა, რომ გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, სამართლის ყველა კანონი შინაარსობრივად რეალურია და ემყარება არა პერსონალურ, არამედ ტერიტორიულ პრინციპს.⁶¹ შესაბამისად, შერეული კანონის შემთხვევაშიც უპირატესობა ნორმის რეალურ მხარეს ენიჭებოდა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ სასამართლო უმეტესწილად უგულუბელყოფდა უცხო ქვეყნის კანონს და საკუთარ ადგილობრივ სამართალს იყენებდა.⁶²

c. შარლ დუმულანი

სტატუტისტური ინტერპრეტაციის მნიშვნელოვანი განვითარება უკავშირდება XVI საუკუნის მეორე ფრანგი სამართლის მეცნიერის შარლ დუმულანის სახელს.⁶³ დუმულანი კანონთა შეფარდების კუთხით სამ ძირითად მიმართულებას გამოყოფს: (1) პროცედურული და ფორმასთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება ქმედების განხორციელების ადგილის სამართლით (*lex loci actus*). ეს მოიცავს ხელშე-

⁶¹ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 306 (1953).
⁶² Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 12-13 (1981).
⁶³ შარლ დუმულანმა განსაკუთრებული როლი ითამაშა ნების ავტონომიის პრინციპის დამკვიდრებაში. იგი აღიარებდა მხარეთა უფლებას თავად აერჩიათ ხელშეკრულების მიმართ გამოსაყენებელი სამართალი. დუმულანმა ეს პრინციპი გაავრცელა, ასევე, იმ საქმეებზეც, რომლებშიც მხარეებს სამართალი პირდაპირ არ აურჩევიათ. Friedrich Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice* 17 (1993). შედარებისათვის, აშშ-ს სამართალში მხარეთა ავტონომიამ პირდაპირი მხარდაჭერა მხოლოდ 1971 წელს მოიპოვა, როცა მიღებულ იქნა საერთაშორისო კერძო სამართლის მეორე კოდიფიკაცია. Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 14 (6th ed. 2018).

კრულებებს, ანდერძს და სასამართლო პროცესებს; (2) მატერიალური სამართლის საკითხები, ძირითადად, დამოკიდებულია მხარეთა ნებაზე; (3) ხოლო, მატერიალური სამართლის ის საკითხები, რომლებიც დამოკიდებული არ არის მხარეთა ნებაზე რეგულირდება პერსონალური სამართლით (თუკი ეხება პირებს) ან რეალური სამართლით (თუკი ეხება ქონებას). მეორე საკითხთან დაკავშირებით დე მულინი განმარტავს, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა მხარეთა ნებას ენიჭება. მხარეთა ნების დასადგენად მხედველობაში მიიღება ხელშეკრულების დადების ადგილი, მხარის საცხოვრებელი და სხვა მსგავსი ფაქტორები.⁶⁴

iii. სტატუტისტური თეორიის კრიტიკა

a. ნორმათა კლასიფიკაციის პრობლემა

სტატუტისტების განმარტების და ნორმათა შეფარდების ტექნიკა საერთაშორისო კერძო სამართალში დომინანტი იყო, დაახლოებით, ხუთი საუკუნის განმავლობაში. თუმცა, დაახლოებით XVI საუკუნიდან გახდა აქტიური კრიტიკის საგანი. ხშირ შემთხვევაში ძალიან რთული იყო კანონთა მკაცრად ორ ჯგუფად კლასიფიკაცია. მაგალითად, იურისტების ერთი ნაწილი მიიჩნევდა, რომ სამემკვიდრეო სამართლის ყველა ნორმა არის *statuta realia*, ხოლო მეორე ნაწილი მიიჩნევდა, რომ ნორმის კვალიფიკაცია ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დამოკიდებულია მის შინაარსზე. აღნიშნული განსხვავება დღესაც აქტუალურია საერთაშორისო კერძო სამართალში: მაგალითად, ინგლისი და საფრანგეთი აღიარებენ პრინციპს, რომ მემკვიდრეობის საკითხები მონესრიგდეს ერთდროულად რამდენიმე იურისდიქციის სამართლით (*statuta realia*), ხოლო გერმანია და იტალია აღიარებენ მემკვიდრეობის სამართლის ერთიანობის პრინციპს (*statuta personalia*).⁶⁵

⁶⁴ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 304-305 (1953).

⁶⁵ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 10 (1981).

b. სტატუტისტური თეორიის ფორმალიზმი

კანონთა შორის კონფლიქტის გადაწყვეტა შინაარსიდან გამომდინარე ძალიან მოუხერხებელია,⁶⁶ რის გამოც სტატუტისტები ფორმალისტურ ტექნიკას მიმართავდნენ. ფრანგი ბერნარ დარჟენტრი აღნიშნავდა, რომ სტატუტისტური მეთოდი იმდენად რთული და ტექნიკური გახდა, რომ იგი უფრო მეტ დაბნეულობას იწვევდა, ვიდრე სიცხადე შექონდა სამართლის არჩევის საკითხში.⁶⁷ ამის კარგი ილუსტრაციაა ბარტოლუსის ერთ-ერთ მონაკვეთი, სადაც იგი მიუთითებდა, რომ თუკი კანონის პირველი წინადადება ეხება პირს, იგი პიროვნულია, ხოლო თუკი ეხება ქონებას, იგი რეალურია. ამ დაყოფის მიხედვით, თუკი კანონის ტექსტი იწყება სიტყვებით „უფროსი ვაჟი იღებს მემკვიდრეობას“, კანონი არის პიროვნული, ხოლო, თუკი იწყება სიტყვებით „ქონება ეკუთვნის უფროს ვაჟს“, კანონი რეალურია.⁶⁸ ამ თვალსაზრისით ბარტოლუსი კანონთა კლასიფიკაციისას უმთავრესად მის სიტყვათა წყობას, სინტაქსს ეყრდნობოდა. სტატუტისტების მიდგომის საწინააღმდეგოდ XVI საუკუნის ფრანგმა იურისტმა და კომენტატორმა გი დე კოკილმა⁶⁹ წამოაყენა წინადადება, რომ კანონთა განმარტება მომხდარიყო არა მათი ტექსტის, არამედ კანონმდებლის მიზნის შესაბამისად.⁷⁰ საბოლოოდ, სტატუტისტების მიდგომები უარყოფილ იქნა ზედმეტად მექანიკური და არაპრაქტიკული ხასიათის გამო.

2. სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობა

როგორც აღინიშნა, შუა საუკუნეების სამართლის იურისტები აღიარებდნენ რომის სამა-

⁶⁶ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 304 (1953).

⁶⁷ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 304 (1953).

⁶⁸ Nikitas Hatzimihail, *Bartolus and the Conflict of Laws*, 60 RHD 11, 27 (2007).

⁶⁹ Guy Coquille (1523–1603).

⁷⁰ Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 1 (6th ed. 2018)

რთლის უნივერსალურ ხასიათს და მის გამოსაყენებლად დამატებით ლეგიტიმაციას არ მოითხოვდნენ. მაგალითად, მოსამართლეს, რომელიც იტალიის ან საფრანგეთის რომელიმე პროვინციაში წყვეტდა სადავო საკითხს უნდა ეხელმძღვანელა რომის სამართლის პრინციპებით, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი პროვინციის მმართველის მიერ არ იყო შემუშავებული. შესაბამისად, სტატუტისტებმა გამოიკვლიეს სამართლის არჩევის მექანიზმი, თუმცა მათ არ დაამუშავეს და პასუხი არ გასცეს კითხვას, თუ რატომ უნდა გამოიყენოს ერთმა იურისდიქციამ მეორე იურისდიქციის სამართლის ნორმა.

ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალური გახდა XVI საუკუნეში, როცა საერთაშორისო სამართალში შემუშავდა სახელმწიფოს სუვერენიტეტის თეორია და უცხო ქვეყნის კანონის პირდაპირ გამოყენება ადგილობრივი სუვერენიტატის უკვე აღარ იყო მისაღები. საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა XVI საუკუნის ფრანგი პოლიტიკური ფილოსოფოსის ჟან ბოდინის მიერ შემუშავებული **სახელმწიფოს სუვერენიტეტის თეორია**.⁷¹ თეორიის მიხედვით სახელმწიფოს გააჩნია აბსოლუტური და მუდმივი სუვერენული ძალაუფლება საკუთარ ტერიტორიაზე. მათ შორის, ეს გულისხმობს იმასაც, რომ სუვერენი თავად წყვეტს რომელ კანონს დაექვემდებაროს მართლწესრიგი. ამის გავლენით, საერთაშორისო კერძო სამართალი, შუასაუკუნეების იტალიური და ფრანგული დოქტრინისგან განსხვავებით, უცხო იურისდიქციის ნორმის გამოყენებისას რომის სამართლის უნივერსალურ ხასიათს ვეღარ დაეყრდნობოდა. საჭირო იყო ისეთი მიდგომის შემუშავება, რომელიც არ დაარღვევდა სახელმწიფოს სუვერენიტეტს და, ამავდროულად, შექმნიდა კანონთა კოლიზიის გადაწყვეტის მექანიზმს.

სუვერენიტეტის თეორიისა და საერთაშორისო კერძო სამართლის დაკავშირება მოხდა XVII საუკუნის ჰოლანდიაში, ულრიხ ჰუბერის⁷² მიერ. ჰუბერის 10 გვერდიანი ნაშრომი „De Conflictu Legum“ (კოლიზიური სამართალი)

ერთ–ერთი ყველაზე ცნობილი და გავლენიანი ნაშრომია საერთაშორისო კერძო სამართლის ისტორიაში. ჰუბერმა კანონის ნორმათა გამოყენების პრინციპები შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა:⁷³ (1) ყოველი სუვერენის მიერ მიღებული კანონი მოქმედებს ქვეყნის ტერიტორიის შიგნით და მხოლოდ სუვერენის დაქვემდებარებაში მყოფი ყველა პირისათვის. კანონები არ მოქმედებს სახელმწიფოს ტერიტორიის მიღმა; (2) სუვერენის დაქვემდებარებაშია ყველა, ვინც სახელმწიფოს ტერიტორიაზე იმყოფება, იქნება ეს მუდმივად თუ დროებით; (3) **სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობის** გავლენით შეიძლება გამოყენებულ იქნას უცხო სამართალი. უცხო სამართლის საფუძველზე **მოპოვებული უფლება** უნდა აღსრულდეს, თუკი ამგვარი აღსრულება არ არღვევს სახელმწიფოს უფლებებს.⁷⁴

აღნიშნული მიდგომით შეიცვალა საერთაშორისო კერძო სამართალში მანამდე არსებული უნივერსალიზმის პრინციპი. უცხო ქვეყნის სამართლის გამოსაყენებლად აუცილებელია სხვა სახელმწიფოს თანხმობა. პირველი ორი პრინციპი უარყოფს სტატუტისტების მიდგომას და საერთაშორისო კერძო სამართლის უმთავრეს საფუძვლად ტერიტორიულობას განიხილავს. ჰუბერის მესამე პრინციპი განმარტავს იმ მოტივებს, რაც საფუძვლად უდევს სახელმწიფოს მიერ სხვა სახელმწიფოს კანონების ცნობას.⁷⁵

ჰუბერის თეორიამ მხარდაჭერა ვერ მოიპოვა კონტინენტური ევროპის საერთაშორისო კერძო სამართალში, თუმცა, თეორიის ორმა ძირითადმა ელემენტმა – **სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობამ და მოპოვებულმა უფლებამ**⁷⁶ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა

⁷³ Ernest Lorenzen, Huber's de Conflictu Legum, 13 ILL. L. R. 375, 401 (1918–1919); Hessel Yntema, The Comity Doctrine, 65 Mich. L. Rev. 9 (1966).

⁷⁴ Hessel Yntema, The Historic Bases of Private International Law, 2 Am. J. Comp. L. 297, 306 (1953); Kurt Lipstein, Principles of the Conflict of Laws National and International 14 (1981).

⁷⁵ Alan Watson, Joseph Story and the Comity of Errors 1–17 (1992).

⁷⁶ John O'Brien, Conflict of Laws 13 (2nd ed. 1999).

⁷¹ John O'Brien, Conflict of Laws 13 (2nd ed. 1999).

⁷² Ulrich Huber (1635–1694).

საერთო სამართალში,⁷⁷ მათ შორის, საფუძვლად დაედო ჯოსეფ სტორის 1934 წლის ნაშრომს „კოლიზიური სამართლის კომენტარები“. ⁷⁸ თავად სტორის ნაშრომმა კი დიდი გავლენა იქონია კონტინენტური ევროპის ლიტერატურაზე, განსაკუთრებით კი სავინიზე.⁷⁹

ც. თანამედროვე საერთაშორისო კერძო სამართალი

1. ინგლისი

i. სანყისი პერიოდი

სამართლის სხვა დარგებისგან განსხვავებით, ინგლისური საერთაშორისო კერძო სამართალი შედარებით გვიან განვითარდა.⁸⁰ საერთაშორისო კერძო სამართალი არ ითვლებოდა მნიშვნელოვნად და იგი არც კი არის მოხსენიებული ბლექსტონის ინგლისის სამართლის კომენტარებში.⁸¹ ინგლისური სასამართლოები, თავდაპირველად, მხოლოდ იმ საქმეებს იხილავდნენ, რომლებშიც დავის საგანი ინგლისთან იყო დაკავშირებული. აქედან გამომდინარე, უარს აცხადებდნენ საერთაშორისო ელემენტის შემცველი საქმეების წარმოებაში მიღებაზე.⁸²

⁷⁷ 1760 წლის ცნობილ ინგლისურ გადაწყვეტილებაში, რომელსაც ქვემოთ უფრო დეტალურად შევხებით, ლორდი მენსფილდი პირდაპირ ეყრდნობა ჰუბერის თეორიას. *Robinson v. Bland* (1760) 97 Eng.Rep. 717. იხ. ზოგადად: Alexander Anton, *The Introduction in the English Practice of Continental Theories on the Conflict of Laws*, 5 *Int'l & Comp. L.Q.* 534 (1956); D. J. Llewelyn Davies, *The Influence of Huber's De Conflictu Legum on English Private International Law*, 18 *Brit. Y.B. Int'l L.* 49 (1937).

⁷⁸ Alexander Anton, *Private International Law* 13 (1967).

⁷⁹ Gerhard Kegel, *Story and Savigny*, 37 *Am. J. Comp. L.* 39, 48–49 (1989).

⁸⁰ John Collier, *Conflict of Laws* 8 (3rd ed. 2003).

⁸¹ უილიამ ბლექსტონი (Sir William Blackstone, 1723–1780) იყო ინგლისელი იურისტი და სამართლის მკვლევარი, რომელმაც 1765–1769 წლებში გამოსცა ოთხტომეული „ინგლისის სამართლის კომენტარები“, რომელშიც აღწერა ინგლისური სამართლის ყველა ძირითადი მიმართულება. ნაშრომი დღემდე რჩება ინგლისურ ენაზე შესრულებულ ყველაზე მნიშვნელოვან და გავლენიან იურიდიულ გამოცემად.

⁸² Alexander Sack, *Conflicts of Laws in the History of the English Law* 342 (1937). აღნიშნული პრაქტიკა დაკავშირებული იყო ინგლისურ სამართალში მოქმედ ნაფიც

მართალია, ინგლისში არსებობდა კომერციული სასამართლოები, რომლებიც საერთაშორისო სავაჭრო სამართალს იყენებდნენ, თუმცა ეს ვერ ჩაითვლება კანონთა კოლიზიად, ვინაიდან საერთაშორისო სავაჭრო სამართალი და ინგლისური შიდა სამართალი ერთდროულად არ გამოიყენებოდა, შესაბამისად, არ ხდებოდა მათ შორის დაპირისპირება. მოგვიანებით, XVI საუკუნიდან საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის დავები ინგლისის სასამართლოებშიც იხილებოდა, თუმცა ამ დროისათვის საერთაშორისო სავაჭრო სამართალი უკვე ინგლისის საერთო სამართლის ნაწილად იქცა და აღარ წარმოადგენდა უცხო სამართალს.⁸³ ამისგან განსხვავებით, შოტლანდიურ სამართალში XVII საუკუნიდან უკვე შეინიშნება უცხოური სამართლის გამოყენების ტენდენციები.⁸⁴

ii. ინგლისური სასამართლო პრაქტიკა

ინგლისში უცხო ელემენტის შემცველი საქმეების აღიარება, ძირითადად, 1603 წლის შემდეგ დაიწყო, როცა ჯეიმს I–ს სახით ინგლისმა

მსაჯულთა ინსტიტუტთან. ნაფიცი მსაჯულები აირჩეოდნენ იმ ადგილის მცხოვრებლებისგან, სადაც დავის საგანი წარმოიშვა. უცხოელთა ნაფიცი მსაჯულად განმწესება დასაშვები არ იყო და უცხოური დავები ინგლისურ სასამართლოში არ იხილებოდა. თუმცა, მოგვიანებით ინგლისურ სასამართლო პრაქტიკაში განვითარდა თეორია, რომლის მიხედვითაც უცხოელები ითვლებოდნენ ინგლისში მყოფებად და ეს საშუალებას იძლეოდა უცხოურ დავებზე ინგლისის სასამართლოს იურისდიქცია დაედგინა. თუმცა, გამოსაყენებელი სამართალი მაინც ინგლისური იყო. Friedrich Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice* 22 (1993).

⁸³ Ronald. H. Graveson, *Conflict of Laws* 33–34 (7th ed. 1974); Friedrich Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice* 23–24 (1993).

⁸⁴ XVII–XVIII საუკუნის შოტლანდიელი იურისტები აქტიურად იღებდნენ იურიდიულ განათლებას ჰოლანდიაში. საერთაშორისო კერძო სამართლის კონტინენტური, განსაკუთრებით კი ჰოლანდიური სკოლის ადრეული დამკვიდრება შოტლანდიაში, სწორედ ამის გავლენაა. Alexander Anton, *Private International Law* 10–11 (1967); John W Cairns, *Importing Our Lawyers from Holland: Netherlands Influences on Scots Law and Lawyers in the Eighteenth Century*, in *Law, Lawyers, and Humanism: Selected Essays on the History of Scots Law*, Vol. 1 (2015).

და შოტლანდიამ საერთო მონარქი მიიღო.⁸⁵ თუმცა, თავდაპირველად სასამართლო დავები შეეხებოდა უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილებების ცნობა-აღსრულებას.⁸⁶ მე-18 საუკუნის ერთ-ერთი გადაწყვეტილება, რომელიც დღემდე ინარჩუნებს პრეცედენტის ძალას, შეეხებოდა უცხოური ქორწინების ნამდვილობას.⁸⁷ ინგლისურ სასამართლო პრაქტიკაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ულრიხ ჰუბერის **სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობის** თეორიამ.⁸⁸ XVIII საუკუნის ბოლოდან კომერციის ზრდასთან ერთად სასამართლო პრაქტიკაში იმატა უცხოური ელემენტის შემცველმა დავებმა. განსაკუთრებით გამოსაყოფია ინგლისელი მოსამართლე ლორდი მენსფილდი,⁸⁹ რომელმაც საკუთარ გადაწყვეტილებებში მნიშვნელოვანი განმარტებები გააკეთა საერთაშორისო კერძო სამართლის პრობლემატურ საკითხებზე: უცხო ქვეყანაში დადებული ხელშეკრულებები,⁹⁰ უცხო ქვეყანაში ჩადენილი დელიქტ-

ბი,⁹¹ ინგლისის სასამართლოების მიერ უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება და ა.შ.⁹² ლო-

სამართლით დოკუმენტი ნამდვილი იყო, ხოლო ინგლისის 1710 წლის „აზარტული თამაშების შესახებ“ კანონით აზარტული თამაშების ფარგლებში განხორციელებული ტრანზაქცია ბათილად ითვლებოდა. ინგლისის სასამართლომ მიიჩნია, რომ მართალია ზოგადი წესის თანახმად, ხელშეკრულება უნდა მოწესრიგდეს იმ კანონით, სადაც იგი დაიდო (*Lex loci contractus*), თუმცა, ამ წესიდან არსებობს გამონაკლისი: თუკი ხელშეკრულების შესრულება ხდება სხვა ადგილას, მაშინ ხელშეკრულებაც უნდა მოწესრიგდეს მისი შესრულების ადგილის სამართლით (*Lex loci solutionis*).

⁹¹ *Mostyn v. Fabrigas (1774) 98 Eng. Rep. 1021* [ესპანეთის კუნძულ მინორკას გუბერნატორმა 1771 წლის 1 სექტემბერს (ამ დროისათვის მინორკას ინგლისი აკონტროლებდა) უკანონოდ აღუკვეთა თავისუფლება ადგილობრივ მაცხოვრებელს, გასამართლების გარეშე დააპატიმრა და შემდეგ გააძევა კუნძულიდან. დაზარალებულმა სარჩელი აღძრა ინგლისის სასამართლოში. ინგლისურმა სასამართლომ განმარტა, რომ ზოგადი წესის თანახმად უცხო ქვეყანაში ჩადენილი დელიქტის დავაზე იგი არ არის განსჯადი და საქმე განხილულ უნდა იქნას ქმედების ჩადენის ადგილის მიხედვით. თუმცა, გამონაკლისის სახით მაინც დაიდგინა განსჯადობა, ვინაიდან გუბერნატორი მოქმედებდა ინგლისის მონარქის მიერ მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში და, ასევე, მინორკას კუნძულს არ გააჩნია საკუთარი დამოუკიდებელი სასამართლო].

⁹² *Holman v. Johnson (1775) 98 Eng. Rep. 1120* [მოსარჩელემ მოპასუხეს მიყიდა ჩაი, რომელიც მოპასუხეს გადასახადების დამალვის მიზნით ინგლისის საზღვარზე მალულად უნდა გადაეტანა. ტრანზაქცია განხორციელდა საფრანგეთში (დანკრიკი). სადავო იყო ხელშეკრულების ნამდვილობის საკითხი (ვინაიდან მოსარჩელემ იცოდა მოპასუხის განზრახვის შესახებ). ლორდმა მენსფილდმა გამოსაყენებელ სამართალთან დაკავშირებით შემდეგი განმარტება გააკეთა: „ორი აზრი არ შეიძლება არსებობდეს იმასთან დაკავშირებით, რომ ამ სასამართლოში ყველა საქმე განხილული უნდა იყოს ინგლისის სამართლის მიხედვით; თუმცა, ინგლისის სამართალი, გარკვეულ შემთხვევებში, უცხო ქვეყანაში დადებულ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით, ადგენს, რომ გამოყენებულ უნდა იქნას იმ ქვეყნის სამართალი, სადაც მოთხოვნა წარმოიშვა.“]; *Brook v Brook (1861) 65 Eng. Rep. 746* [სადავო იყო ინგლისის მოქალაქეთა ქორწინების ნამდვილობა, რომელიც განხორციელდა დანიამში. დანიის სამართლით ქორწინება ნამდვილი იყო, ხოლო ინგლისური სამართლით - ბათილი, ვინაიდან მამაკაცმა საკუთარი გარდაცვლილი მეუღლის დაზე იქორწინა. სასამართლომ განმარტა, რომ მიუხედავად ქორწინების ადგილისა, იგი ბათილად უნდა ყოფილიყო ცნობილი ინგლისური სამართლის მიხედვით, სადაც მხარეებს გააჩნდათ მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი და მოქალაქეობა].

⁸⁵ Albert Venn Dicey, *Private International Law*, 28 L. Q. Rev. 341, 342 (1912); Ronald. H. Graveson, *Conflict of Laws* 34 (7th ed. 1974); Frederic Harrison, *On Jurisprudence and the Conflict of Laws* 118 (1919).

⁸⁶ *Wier's case (1607) 1 Rolle Ab. 530 K 12.*

⁸⁷ *Scrimshire v. Scrimshire (1752) 161 Eng. Rep. 782 (K.B.)* [მხარეები იყვნენ ინგლისის მოქალაქეები და ცხოვრობდნენ ინგლისში. მათ მშობლების ნებართვის გარეშე იქორწინეს საფრანგეთში, თუმცა არ დაიცვეს ფრანგული კანონი საქორწინო ცერემონიის ფორმასთან დაკავშირებით. მამაკაცი იყო 18 წლის, ხოლო ქალბატონი - 15 წლის. ფრანგული კანონის მიხედვით ამგვარი ქორწინება უცილობდ ბათილი იყო, ხოლო ინგლისური სამართლის მიხედვით იგი საცილო იყო, თუმცა არა თავიდანვე ბათილი. საქმე უკვე განიხილა საფრანგეთის სასამართლომ, რომელმაც ბათილად ცნო ქორწინება. თუმცა, ინგლისის სასამართლომ განმეორებით იმსჯელა და განმარტა, რომ ქორწინების სტატუსის მიმართ გამოყენებულ უნდა იქნას არა მოქალაქეობის, ან საცხოვრებელი ადგილის, არამედ, ქორწინების აქტის შესრულების ადგილის, ანუ საფრანგეთის სამართალი].

⁸⁸ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 17 (1981).

⁸⁹ William Murray, 1st Earl of Mansfield (1705–1793).

⁹⁰ *Robinson v. Bland (1760) 97 Eng. Rep. 717* [დავის საგანი იყო საფრანგეთში შესრულებული ვალის აღიარების დოკუმენტის ნამდვილობა. კერძოდ, აზარტული თამაშის ფარგლებში წაგებული თანხის ასანაზღაურებლად მოპასუხემ გასცა სავალო დოკუმენტი საფრანგეთში, რომელიც უნდა გადახდილიყო ინგლისში. ფრანგული

რდი მენსფილდი განმარტავდა, რომ ყველა კანონი რეალურია (*statuta realia*) და მხოლოდ ინგლისური სამართლის გადასაწყვეტია დავაზე რომელი უცხო ქვეყნის სამართალი უნდა იქნას გამოყენებული და რა ფორმით.⁹³ 1760 წლის გადაწყვეტილება *Robinson v. Bland* იყო პირველი, რომელშიც ლორდ მენსფილდმა სამართლის ნორმათა კოლიზიის შესახებ გააკეთა განმარტება. ხოლო, 1775 წლის გადაწყვეტილებაში *Mostyn v. Fabrigas* კი ინგლისური საერთაშორისო კერძო სამართლის ძირითადი პრინციპი ჩამოაყალიბა.

iii. ალბერტ ვენ დისი

1896 წელს გამოქვეყნდა ინგლისელი იურისტისა და სამართლის მეცნიერის ალბერტ ვენ დისის ნაშრომი „ინგლისური სამართლის დიგესტები კოლიზიურ სამართალთან დაკავშირებით“.⁹⁴ ნაშრომში დისიმ მხარი დაუჭირა სამართლის პოზიტივიზმის იდეას⁹⁵ და განმარტა, რომ საერთაშორისო კერძო სამართლის არც ერთი პრინციპი შეიძლება მოქმედ სამართლად იქნას მიჩნეული, თუკი იგი რაიმე ფორმით აღიარებული არ იქნება ადგილობრივი კანონითა ან სასამართლო პრაქტიკით.⁹⁶ შესაბამისად, დისიმ უარყო ულრიხ ჰუბერის **სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობის** დოქტრინა, რომელსაც იგი აკრიტიკებდა და მიიჩნევდა, რომ თეორია უცხოური სამართლის აღსრულებას მოსამართლის არჩევანზე ხდის დამოკიდე-

ბულს. დისის მოსაზრებით, ჰუბერის დოქტრინა აღწერს იმ მოტივებს, რის გამოც სახელმწიფომ, შესაძლოა, დაუშვას უცხო სამართლის გამოყენება, თუმცა ამისათვის საჭიროა შიდა სამართლებრივი ნორმის მიღება. შესაბამისად, დისი ერთმანეთისგან განასხვავებდა შიდასამართლებრივ კანონს (რომელიც უშვებს უცხო სამართლის გამოყენებას) და იმ მოტივებს, რომლებიც კანონის მიღებას დაედო საფუძვლად (სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობა).⁹⁷

დისიმ აღიარა და გაიზიარა ულრიხ ჰუბერის **უფლებათა თეორია** და მხარი დაუჭირა უფლების ექსტრატერიტორიული აღსრულების შესაძლებლობას. დისიმ საკუთარი თეორია შემდგენაირად ჩამოაყალიბა: „*ნებისმიერი უფლება, რომელიც მოპოვებულია ცივილიზებული ქვეყნის სამართლის შესაბამისად, ინგლისური სასამართლოს მიერ იქნება აღიარებული და აღსრულებული; და პირიქით, უფლება, რომელიც დადგენილი წესით არ იქნა მოპოვებული, ინგლისის სასამართლოების მიერ არ იქნება ცნობილი და აღსრულებული.*“⁹⁸

iv. 1960-იანი წლების შემდგომი პერიოდი

1960-ან წლებამდე ინგლისური საერთაშორისო კერძო სამართალი, ძირითადად, სასამართლო პრაქტიკაში განვითარდა და ჩამოყალიბდა. ამ პერიოდამდე ინგლისურ სამართალში საერთაშორისო კერძო სამართლის საკანონმდებლო საფუძვლები ნაკლებად არსებობდა. მართალია, მოქმედებდა რამდენიმე აქტი უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილებების ცნობა-აღსრულების თაობაზე (1868, 1920 და 1933 წლის აქტები), თუმცა ისინი არ შეიცავდა საერთაშორისო კერძო სამართლის დეტალურ მონესრებებს.⁹⁹ 1960-იანი წლებიდან მიღებულ იქნა

⁹³ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 18 (1981).

⁹⁴ Albert Venn Dicey, *A Digest of the Law of England with Reference to the Conflict of Laws* (1896).

⁹⁵ სამართლის პოზიტივიზმის იდეა, რომელიც განსაკუთრებით პოპულარული გახდა XVIII და XIX საუკუნეში, სამართლის წყაროდ მიიჩნევს მხოლოდ პოზიტიურ სამართალს, ანუ ხელისუფლების მიერ მიღებულ კანონს. ყველაფერი დანარჩენი არ ითვლება სამართლად. Reginald Parker, *Legal Positivism*, 32 *Notre Dame Law* 31 (1956). XVIII საუკუნემდე გაბატონებული აზრი (როგორც სამართლებრივი, ისე ფილოსოფიური) იხრებოდა ბუნებითი სამართლისაკენ. Robert P. George, *Natural Law*, 31 *Harv. J. L. & Pub. Pol'y* 171 (2008).

⁹⁶ Albert Venn Dicey, *A Digest of the Law of England with Reference to the Conflict of Laws* 18 (1896).

⁹⁷ Hessel Yntema, *Dicey: An American Commentary*, 4 *Int'l L.Q.* 1, 3-5 (1951).

⁹⁸ Albert Venn Dicey, *A Digest of the Law of England with Reference to the Conflict of Laws* 22 (1896); Kurt H. Nadelmann, *Bicentennial Observations on the Second Edition of Joseph Story's Commentaries on the Conflict of Laws*, 28 *Am. J. Comp. L.* 67, 75 (1980).

⁹⁹ John Collier, *Conflict of Laws* 9 (3rd ed. 2003)

არაერთი საერთაშორისო და ადგილობრივი ინსტრუმენტი, რომლებიც დღემდე ინგლისური საერთაშორისო კერძო სამართლის ძირითად წყაროებს წარმოადგენენ.¹⁰⁰

¹⁰⁰ (1) 1963 წლის „ანდერძის შესახებ კანონი“ (რომელიც შეეხება ანდერძის ფორმის საკითხებს და სრულად შეესაბამება 1961 წლის 5 ოქტომბრის ჰააგის კონვენციას „უცხოეთის ოფიციალური დოკუმენტების ლეგალიზაციის მოთხოვნის გაუქმების შესახებ“); (2) 1976 წლის კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“ (რომლითაც რატიფიცირებულ იქნა 1965 წლის 15 ნოემბრის კონვენცია „ბავშვთა შვილად აყვანის გადაწყვეტილებების იურისდიქციის, აღსრულების და მათ მიმართ გამოსაყენებელი სამართლის შესახებ“). 1975 წელს ცვლილება იქნა შეტანილი „ბავშვთა შესახებ“ კანონით; (3) 1971 წლის კანონი „განქორწინებისა და სამართლებრივი დაშორების შესახებ“ (რომლითაც რატიფიცირებულ იქნა 1970 წლის 1 ივნისის იმავე სახელწოდების კონვენცია). 1986 წელს ჩანაცვლა „ოჯახის შესახებ“ კანონმა; (4) 1975 წლის კანონი „სხვა იურისდიქციებში მიმდინარე პროცესებში გამოსაყენებელი მტკიცებულებების შესახებ“ (რომლითაც მოხდა 1970 წლის 18 მარტის „სამოქალაქო და კომერციული სასამართლო დავებისთვის უცხო ქვეყანაში მტკიცებულების მოპოვების შესახებ“ კონვენციის რატიფიკაცია); (5) 1985 წლის კანონი „ბავშვთა გატაცების შესახებ“ (რომლითაც მოხდა 1980 წლის 25 ოქტომბრის „ბავშვთა საერთაშორისო გატაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ“ ჰააგის კონვენციისა და 1980 წლის 20 მაისის „ბავშვთა მეურვეობის და ბავშვთა მეურვეობის აღდგენის გადაწყვეტილებების ცნობა-აღსრულების შესახებ“ ლუქსემბურგის კონვენციის რატიფიკაცია); (6) 1987 წლის „ტრასტის შესახებ“ კანონი (რომლითაც მოხდა 1985 წლის 1 ივლისის „ტრასტების და მათი ცნობის მიმართ გამოსაყენებელი სამართლის“ ჰააგის კონვენციის რატიფიკაცია); (7) 1990 წლის „ხელშეკრულებების მიმართ გამოსაყენებელი სამართლის შესახებ“ კანონი (რომლითაც მოხდა 1980 წლის 19 ივნისის „სახელშეკრულებო ურთიერთობების მიმართ გამოსაყენებელი სამართლის შესახებ“ რომის კონვენციის რატიფიკაცია); (8) 1984 წლის „უცხოური ხანდაზმულობის ვადების გამოყენების შესახებ“ კანონი; (9) 1995 წლის კანონი „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ (რომელიც ეხება პოლიგამიურ ქორწინებაში შესვლის ქმედუნარიანობისა და დელიქტების მიმართ სამართლის არჩევის საკითხებს); (10) 1973 წლის კანონი „საცხოვრებელი ადგილისა და მეუღლეების დავის პროცედურების შესახებ“ (შეეხება ქორწინებაში მყოფი ქალის მუდმივი საცხოვრებელი ადგილისა და მეუღლეთა შორის მიმდინარე დავების იურისდიქციის საკითხებს); (11) 1971 წლის კანონი „ტვირთების საზღვაო გადაზიდვის შესახებ“ (შეიცავს საერთაშორისო კერძო სამართლებრივ ნორმებს). იხ. დამატებით: John Collier, *Conflict of Laws* 10 (3rd ed. 2003).

2. გერმანია

გერმანული სკოლის მნიშვნელოვანი წარმომადგენლები არიან XIX საუკუნის სამართლის მეცნიერები ვებტერი¹⁰¹ და სავინი,¹⁰² რომლებსაც ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული მოსაზრებები ჰქონდათ, თუმცა, მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინეს კონტინენტური ევროპის საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარებაზე.

ი. ვებტერი

ვერტერი უარყო სტატუტისტიკების მიერ სამართლის ნორმების რეალურ და პერსონალურ ნორმებად დაყოფა. იგი მიიჩნევდა, რომ ნორმათა ამგვარ დაყოფას საფუძველი არ გააჩნია და სტატუტისტიკების თეორია არასწორად აღწერს სამართლის ნორმების რეალურ შინაარსს. ვებტერმა, ასევე, უარყო ჰუბერის სახელმწიფოთა საერთაშორისო თავაზიანობისა და უფლებათა თეორიები.¹⁰³ ვებტერის მოსაზრებით არ არსებობს სახელმწიფოს ვალდებულება აღასრულოს სხვა სახელმწიფოს კანონი მხოლოდ იმიტომ, რომ უცხო სუვერენმა მას ლეგიტიმაცია მიანიჭა.¹⁰⁴ ვებტერი მხარს უჭერდა სამართლის ლოკალურ ბუნებას და *lex fori*-ს აღიარებდა გენერალურ კანონად. თუმცა, იგი პრინციპულად არ გამორიცხავდა საერთაშორისო კერძო სამართალში უცხო ქვეყნის კანონმდებლობის გამოყენების შესაძლებლობას.¹⁰⁵ თუმცა, ვებტერის მიდგომით, უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებისას მოსამართლე უნდა დაეყრდნოს შიდა კანონმდებლობის დანაწესე-

¹⁰¹ Carl Georg von Wächter (1797–1880).

¹⁰² Friedrich Carl von Savigny (1779–1861).

¹⁰³ Friedrich Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice* 32 (1993); Rodolfo De Nova, *Historical and Comparative Introduction to Conflict of Laws*, 118 *Recueil des Cours* 443, 452 (1966–II).

¹⁰⁴ Kurt H. Nadelmann, *Wachter's Essay on the Collision of Private Laws of Different States*, 13 *Am. J. Comp. L.* 414 (1964).

¹⁰⁵ Rodolfo De Nova, *Historical and Comparative Introduction to Conflict of Laws*, 118 *Recueil des Cours* 443, 456 (1966–II).

ბს.¹⁰⁶ ამ თვალსაზრისით, ვებტერი წარმოადგენს საერთაშორისო კერძო სამართალში *lex fori*-ს პრინციპის დამცველს.¹⁰⁷

ii. სავინი

სავინი ითვლება ევროპული საერთაშორისო კერძო სამართლის დამფუძნებლად, არა მხოლოდ გერმანიაში, არამედ მთლიანად კონტინენტურ ევროპაში.¹⁰⁸ თუმცა, სავინის ნაშრომები ძირითადად რომის სამართალს ეყრდნობოდა და უცხო რჩებოდა ანგლო-ამერიკული სამართლის ტრადიციისათვის, რომელიც შედარების პრაგმატული მიდგომებით გამოირჩეოდა.¹⁰⁹ სავინიმ, ვებტერის მსგავსად, უარყო სტატუტისტების მიდგომები, თუმცა ვებტერისგან განსხვავებით მან *lex fori*-ს აბსოლუტური უპირატესობაც უარყო.¹¹⁰ ამასთან, სავინიმ მხარი დაუჭირა ჰუბერის ზოგად მიდგომას სახელმწიფოს ტერიტორიული სუვერენიტეტის თაობაზე, თუმცა უარყო ჰუბერის უფლებათა თეორია. სავინის მიდგომის თანახმად საერთაშორისო კერძო სამართლის უმთავრესი მიზანი გადაწყვეტილებათა ერთგვაროვნება უნდა ყოფილიყო, ნაცვლად კონკრეტული სახელმწი-

ფოს ინტერესების უპირატესად დაცვისა. სავინის მიხედვით საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმებს უნივერსალური ხასიათი აქვს და საერთოა ყველა ქვეყნისათვის.¹¹¹ თუმცა, გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ სავინის თანახმად სამართალი ყოველი ხალხის კულტურის და სოციალური ცხოვრების გამოცხადილია, რომელსაც მათთვის დამახასიათებელი განსაკუთრებული ნიშან-თვისებები აქვს, მათ შორის, ეს ეხება საერთაშორისო კერძო სამართალსაც.¹¹² სავინი განსაკუთრებით დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს სამართლის ისტორიის, მისი განვითარების შესწავლას, რომლის გარეშეც სამართლის რეფორმირებაც შეუძლებელი ხდება. შესაბამისად, მისი მოსაზრებები საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმათა ერთიანობის შესახებ ყველა ქვეყანაზე ვერ იქნება გამოსადეგი მათ შორის არსებული კულტურული, სოციალური და ისტორიული განსხვავებების გამო. სავინი საკუთარ შეხედულებებს ავრცელებდა, მეტწილად, მხოლოდ ქრისტიანულ ქვეყნებზე და მიიჩნევდა, რომ ქრისტიანობის გავლენით ქვეყნებს შორის განსხვავება არც ისე რადიკალურია, რომ შეუძლებელი იყოს კანონთა კოლიზიისადმი ერთგვაროვანი მიდგომების დადგენა.¹¹³ სავინის მიზანი იყო შეემუშავებინა საერთაშორისო კერძო სამართლის მეცნიერული საფუძვლები, რაც ჰარმონიაში მოვიდოდა საერთაშორისო სამართლის დადგენილ და აღიარებულ წესებთან.¹¹⁴

a. სამართლებრივი ურთიერთობის ადგილმდებარეობა

სავინიმ შეიმუშავა **სამართლებრივი ურთიერთობის ადგილმდებარეობის** მეთოდი. ნაცვლად კანონებზე კონცენტრაციისა, იგი ანალიზს იწყებს სამართლებრივი ურთიერთობი-

¹⁰⁶ Rudolfo De Nova, *An Australian Case on the Application of Spatially Conditioned Internal Rules*, 22 *Rev.Hell.* 25 (1969); David St. Leger Kelly, *Localising Rules in the Conflict of Laws* (1974); Rober Allen Sedler, *Functionally-Restrictive Substantive Rules in American Conflicts Law*, 50 *S. Cal. L. Rev.* 27 (1976); Peter Hay, *Comments on Self-Limited Rules of Law in Conflicts Methodology*, 30 *Am. J. Comp. L. Supp.* 129 (1982).

¹⁰⁷ Albert Ehrenzweig, *A Treatise on the Conflict of Laws* 322 (1962).

¹⁰⁸ სავინის შრომები საერთაშორისო კერძო სამართალში მოცემულია მის „დღევანდელი რომის სამართლის სისტემის“ XVIII ტომში, რომელიც 1849 წელს გამოიცა. ნაშრომი ინგლისურად ითარგმნა და გამოიცა 1869 წელს, სახელწოდებით „საერთაშორისო კერძო სამართალი.“ William Guthrie, *Private International Law, A Treatise on the Conflict of Laws and the Limits of their Operation in Respect of Place and Time* (2nd ed. 1869).

¹⁰⁹ John O'Brien, *Conflict of Laws* 14 (2nd ed. 1999)

¹¹⁰ Ralf Michaels, *Globalizing Savigny? The State in Savigny's Private International Law, and the Challenge of Europeanization and Globalization* (2005); Peari Sagi, *Savigny's Theory of Choice-of-Law as a Principle of Voluntary Submission*, 64 *U. Toronto L.J.* 106 (2014).

¹¹¹ Kurt Lipstein, *Principles of the Conflict of Laws National and International* 19-22 (1981).

¹¹² John O'Brien, *Conflict of Laws* 14 (2nd ed. 1999).

¹¹³ Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 17 (6th ed. 2018)

¹¹⁴ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 *Am. J. Comp. L.* 297, 309 (1953).

დან და შემდეგ არკვევს თუ რომელ იურისდიქციას ეკუთვნის კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობა, ანუ სად არის სამართლებრივი ურთიერთობის ადგილმდებარეობა. აღნიშნული ურთიერთობები სავინიმ კერძო სამართალში არსებული კლასიფიკაციების მიხედვით დაყო: საოჯახო, მემკვიდრეობითი, სანივთო, სახელმწიკრულებო, დელიქტური სამართალი და ა.შ. მათი ადგილმდებარეობის განსაზღვრა ხდება დამაკავშირებელი ფაქტორების საშუალებით. დამაკავშირებელ ფაქტორებად კი ითვლება სამართლებრივი ურთიერთობის ძირითადი, არსებითი მახასიათებლები. სხვა და სხვა სამართლებრივ ურთიერთობას განსხვავებული დამაკავშირებელი ფაქტორები აქვს: (1) პირის მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი – ძირითადად გამოიყენება მისი ქმედუნარიანობის დადგენისას, ასევე, საოჯახო და მემკვიდრეობით ურთიერთობებში; (2) ნივთის ადგილსამყოფელი – ძირითადად გამოიყენება ნივთზე უფლების საკითხებთან დაკავშირებით; (3) სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის ადგილი – ძირითადად გამოიყენება სახელმწიკრულებო ვალდებულებების მიმართ, თუმცა სავინი მას არ ავრცელებს დელიქტურ ვალდებულებებზე და პირის ქმედუნარიანობის დასადგენად; (4) სასამართლოს ადგილსამყოფელი – გამოიყენება პროცედურული, თუმცა არა მატერიალური სამართლის მიმართ.¹¹⁵

b. მხარეთა ნება

დუმულანის მსგავსად, სავინის თეორიაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია მხარეთა ნებას, დაუკავშირონ თავიანთი ურთიერთობა კონკრეტულ სამართალს. სავინის მიხედვით ნებაზე დამოკიდებულ ტრანზაქციებში მხარეთა ნება უნდა იყოს გადამწყვეტი. აღნიშნულიდან გამომდინარე ვალდებულება არსებობს შესრულების ადგილას, თუკი ეს პირდაპირ მითითებულია, ხოლო მიუთითებლობის შემთხვევაში სავინი მხედველობაში იღებს სხვა გარემოებებს, რომელთაგანაც მხარეთა განზრახვის და-

დგენა შესაძლებელია, როგორებიცაა მოპასუხის საქმიანობის ადგილსამყოფელი, ხელშეკრულების დადების ან მოპასუხის მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი.¹¹⁶ ვალდებულების ძირითადი მახასიათებელია მისი შესრულება და არა ვალდებულების წარმოშობა, ვინაიდან ვალდებულება მიემართება მოვალეს და არა კრედიტორს. ასევე, სავინი მხარს უჭერდა ურთიერთსაპასუხო ვალდებულებების მიმართ რამდენიმე კანონის გავრცელებას (dépeçage).

c. სახელმწიფოთა კოოპერაცია

სავინის მეთოდის წარმატებულად მუშაობისათვის აუცილებელია სახელმწიფოებმა შეიმუშაონ სამართლებრივი ურთიერთობების ერთნაირი კატეგორიები, მსგავსი საბამები თითოეული ურთიერთობისთვის, უზრუნველყონ, რომ შიდა ინტერესები გავლენას არ ახდენდნენ შედეგზე. სავინი აღნიშნულის მიღწევას რეალურად მიიჩნევდა ორი მიზეზის გამო: (1) საერთაშორისო კერძო სამართალი კერძო სამართლის ნაწილია და განსხვავდება საჯარო სამართლისგან. სავინი საჯარო სამართალს პოლიტიკური გავლენის სამართლად აღიქვამდა, მაშინ როცა კერძო სამართალს აპოლიტიკურ, ხალხის სოციო-ეკონომიკური ტრადიციების რეზულტატად მიიჩნევდა; (2) გარდა ამისა, სავინის მიხედვით კანონთა ერთგვაროვნება და ადგილობრივ და უცხოელთა სამართლის წინაშე თანაბრობა ყველა ქვეყნის საერთო ინტერესებშია. სწორედ აქედან გამომდინარეობდა ადგილობრივი და უცხოური კანონის თანაბრობის პრინციპიც – სასამართლომ უნდა გამოიყენოს ის კანონი, რომელიც სამართალურთიერთობასთან ყველაზე ახლოს დგას, მიუხედავად იმისა კანონი შიდაა თუ უცხოური. ხოლო კანონის შექმნისას კანონმდებელმა უნდა გაითვალისწინოს რამდენად მისაღები და შესაბამისი იქნება ეს კანონი საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ აღიარებულ ძირითად პრინციპებთან.

¹¹⁵ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 309 (1953).

¹¹⁶ Hessel Yntema, *The Historic Bases of Private International Law*, 2 Am. J. Comp. L. 297, 310 (1953).

მიუხედავად იმისა, რომ სამართლებრივი ურთიერთობების დიდი ნაწილისთვის რთულია ამა თუ იმ იურისდიქციისადმი მიკუთვნება,¹¹⁷ ასევე, სამართლის სიტემებს შორის არსებითი განსხვავებაა, რაც ართულებს ერთგვაროვანი დამაკავშირებელი ფაქტორების შემუშავებას,¹¹⁸ ვებსტერისა და სავინის დამსახურებით

კონტინენტური ევროპის სამართალი კონცენტრირდა სამართლებრივ ურთიერთობაზე. დღეის მდგომარეობით გერმანული საერთაშორისო კერძო სამართალი კოდიფიცირებულია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის შესავალ აქტში (EGBGB), რომელსაც კოდექსის „მეექვსე წიგნსაც“ უწოდებენ.

¹¹⁷ თუმცა, სამართლებრივი ურთიერთობები უსასრულო რაოდენობის არ არის და შესაძლებელია მათი კლასიფიკაცია მსგავს, ერთგვაროვან მიმართულებებად (მაგ. დელიქტები, სამართლებრივი სტატუსი, ხელშეკრულებები, მემკვიდრეობითი სამართალი და ა.შ.). ერთგვაროვანი მიმართულებებისათვის კი დადგინდება წინასწარ განსაზღვრული დამაკავშირებელი ფაქტორები (მაგ. მემკვიდრის მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი ან მოქალაქეობა სამემკვიდრეო საქმეებში, ქმედების განხორციელების ადგილი დელიქტური პასუხისმგებლობისას და ა.შ.), რომელთა მიხედვითაც განისაზღვრება **სამართლებრივი ურთიერთობის ადგილმდებარეობა**. Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 17 (6th ed. 2018).

¹¹⁸ მაგალითად, სამართლის ზოგიერთი სისტემა მემკვიდრეობით სამართალში იყენებს მამკვიდრებლის საცხოვრებელ ადგილს, მაშინ როცა სხვები უპირატესობას ანიჭებენ მამკვიდრებლის მოქალაქეობას. სავინის მიდგომით საერთაშორისო კერძო სამართალში უნდა შექმნილიყო ერთიანი, ჰარმონიზებული სისტემა, რომელსაც ექნებოდა დამოუკიდებელი ტერმინოლოგია (მაგ. ქონების ცნებას მიენიჭებოდა დამოუკიდებელი, საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი მნიშვნელობა). Peter Hay et al., *Conflict of Laws* 17-18 (6th ed. 2018).